

PÄÄKIRJOITUS

Tutkimuksen laadunarvioinnilla tehdään tiedepolitiikkaa

Jukka Rantala

Kasvatus & Ajan ensimmäinen numero pääkirjoituksineen julkaistiin seitsemän vuotta sitten. Tuolloin humanistit ja yhteiskuntatieteilijät olivat alkaneet höristää korviaan julkaisupainepuheille, mutta tuoreet *Publish or Perish* ja *Google Scholar* -ohjelmat eivät vielä elämäämme hetkauttaneet. Uusi yliopistokin oli vasta suunnitteilla. Tänään humanistit ja yhteiskuntatieteilijät miettivät yhä enemmän julkaisufoorumeitaan siinä missä muutkin tietentekijät. Uusi yliopisto on tuonut mukanaan ansaintalogiikkaan perustuvan järjestelmän, jossa jokaisen tutkijan on – kulunutta sanontaa lainatakseni – juostava pysyäkseen paikallaan.

Suomalaisten tutkijoiden julkaisumäärät ovatkin lisääntyneet, mutta julkaisujen laatu ei ole kohentunut riittävästi. Tällainen kuva välittyi Tutkimus- ja innovaationeuvoston pääsihteerin Anssi Mälkin puheenvuorosta huhtikuussa pidetyssä seminaarissa, jonka otsikkona oli ”Vähemmän on enemmän?”. ”Kilpailijat ohittavat, kärki karkaa”, hän valisti Tieteentekijöiden liiton ja Professoriliiton jäseniä tukeutuen kansainväliseen viiteaineistoon.[1] Lääkkeeksi Mälkki määräsi tutkimuksen tason nostoa, mihin hänen mukaansa päästäisiin keskittämällä tutkimusresursseja. Pienillä aloilla, joissa ei ole riittävästi kriittistä massaa, ei päästä kansainvälisesti korkeatasoisiin tuloksiin. Tällaista puhetta on kuultu muiltakin tahoilta.

Tieteen laadun arviointi on määrän arviointia hankalampaa. Mälkin mukaan tutkimustoiminnan tasolle on olemassa kansainvälisesti vertailukelpoisia indikaattoreita. Tällaisia ovat hänen mukaansa Thomson Reutersin *Web of Science* ja Elsevierin *Scopus* -tietokantojen julkaisu- ja viittaustiedot, joiden avulla opetus- ja kulttuuriministeriö on arvioinut suomalaisen tutkimuksen tilaa.[2] Usein nimenomaan luonnontieteilijät pitävät viittausedeksiä julkaisujen laadun mittarina, vaikka myös niiden ongelmat myönnetään. Monet humanistis-yhteiskuntatieteellisen alan julkaisut eivät esimerkiksi näy viitetietokannoissa.

Viittausedeksin tulkitaan kertovan tutkimuksen kansainvälisestä vaikuttavuudesta, mitä pyritään nostamaan yliopistojen uuden rahanjakomallin avulla. Vaikka suomalaiset julkaisivat enemmän kuin aiemmin, meidän osuutemme maailman tieteellisistä julkaisuista on samaan aikaan pienentynyt. Enää ei silti uskota julkaisujen määrän lisäämisen auttavan. Nyt pitää keskittyä julkaisemaan huippujulkaisuissa, jotka varsinkin luonnontieteellisellä alalla ovat viittausedeksin kärjessä.

Julkaisufoorumin käyttöönottoa perusteltiin aikoinaan eri tieteenalojen tasavertaisella

kohtelulla. Julkaisufoorumissa myös humanistis-yhteiskuntatieteelliset julkaisut määrityvät huippujulkaisuksi (tasolle 2 ja 3), vaikka ne eivät olisi näkyvästi esillä viitetietokannoissa. Tämä kuulostaa reilulta. Eri asia sitten on, kuinka eri tieteenalojen julkaisufoorumipaneelit ovat onnistuneet huippujulkaisujen määrittelyssä. Vuosina 2011–2012 kasvatustieteilijöiden julkaisuista 23 % sekä historioitsijoiden ja arkeologien 27 % sijoittui huippujulkaisuihin. Biolääketieteilijöillä osuus oli 60 % ja fyysikoilla peräti 63 %.[3] Fyysikkojen ja biolääketieteilijöiden julkaisut ovat joko kasvatustieteilijöiden ja historioitsija-arkeologien julkaisuja laadukkaampia tai osa paneeleista on onnistunut julkaisujen tasomäärittelyssä toisia paremmin.

Julkaisufoorumissa ja sen käytössä yliopistojen rahanjaon apuvälineenä on vielä puutteita, jotka korjaantunevat ajan kuluessa. Julkaisufoorumi ei kuitenkaan ole ainut tapa laadunmäärittelyyn, kuten Mälkin puheenvuorosta kävi ilmi. Erilaisten laadunarviointitapojen käytössä ei sinänsä ole mitään vikaa, päinvastoin. Koska tutkimustoiminnan laatua on vaikea arvioida, on hyvä tarkastella erilaisten mittareiden tuottamaa tietoa. Ongelma piilee kuitenkin siinä, että tutkijat alkavat muuttaa julkaisukäytänteitään mittareiden takia. Vaarana on konventionaalisten ja kansainväliseen keskusteluun istuvien tutkimusasetelmien lisääntyminen ja kansallisesti tärkeiden aiheiden ja riskinoton väheneminen. Kovenevassa tiedekilpailussa näin tapahtuu helposti.

Keskustelua laadunarvioinnin ohjaavasta vaikutuksesta onkin syytä pitää vireillä. Myös sen epäkohtiin on puututtava. Kahden vuoden takainen kuudenkymmenen tieteellisen seuran kannanotto *Monipuolisen ja -muotoisen tieteellisen julkaisutoiminnan puolesta* on hyvä esimerkki tuloksiin johtavasta toiminnasta. Sen seurauksena osa suomen- ja ruotsinkielisistä julkaisuista nostettiin julkaisufoorumitasolle 2. Tutkimuksen laadunarviointitavat ja yliopistojen rahoitusmalli ovat tiedepoliittisia vaikuttamiskeinoja, joihin tieteentekijöiden on oman etunsa takia syytä reagoida. Esimerkiksi julkaisujen osittamatta jättäminen tekijöiden määrällä, mitä yliopistojen uudessa rahoitusmallissa esitetään, johtaisi merkittävään rahoituksen siirtymään humanistis-yhteiskuntatieteellisiltä aloilta luonnontieteisiin ja lääketieteeseen.[4] Toivon mukaan asiasta käydään keskustelua tiedeyhteisöissä sekä tiedeyhteisöjen ja tiedehallinnon välillä ja tarvittaessa saadaan aikaan myös muutos.

Tämä on viimeinen pääkirjoitukseni *Kasvatus & Ajan* päätoimittajana. Julkaisun tekeminen on ollut antoisaa. Sen suosio on vahvistanut uskoani kasvatuksen historian tulevaisuuteen monitieteisenä tutkimusalana. Parhaimmillaan lehteä on ladattu yli kymmenen tuhatta kertaa kuukaudessa, mikä kertoo kasvatuksen historiallis-yhteiskunnalliselle julkaisulle löytyvästä tilauksesta.

Kiitän yhteistyövuosista kaikkia lehden tekoon osallistuneita ja lukijoita, joita on kertynyt mittava määrä. Toivotan menestystä seuraajalleni, Kaisa Vehkalahdelle päätoimittajan tehtävässä!

Viitteet

- [1] Anssi Mälkin esitys Tieteentekijöiden liiton ja Professoriliiton kevätseminaarissa 25.4.2014 löytyy Professoriliiton internetsivulta [www-lähde]. < <http://www.professoriliitto.fi/?x23370=185932> > (Luettu 3.5.2014).
- [2] WoS vai Scopus? Suomalaisen tutkimuksen tila 2010-luvun alussa kansainvälisten viiteaineistojen mukaan. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:17 [www-lähde]. < http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/WoS_vai_Scopus.html >

lang=fi >(Luettu 3.5.2014).

- [3] Tiedot käyvät ilmi liitteestä 3 julkaisussa *Vahvemmat kannusteet koulutuksen ja tutkimuksen laadun vahvistamiselle. Ehdotus yliopistojen rahoitusmallin tarkistamiseksi vuodesta 2015 alkaen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:7 [www-lähde]. < <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr07.pdf?lang=fi> >(Luettu 3.5.2014).
- [4] Tämä kävi ilmi professori Risto Heiskalan esityksestä mainitussa seminaarissa. Risto Heiskalan esitys Tieteentekijöiden liiton ja Professoriliiton kevätseminaarissa 25.4.2014 löytyy Professoriliiton internetsivulta [www-lähde]. < <http://www.professoriliitto.fi/?x23370=185932> > (Luettu 3.5.2014).

Jukka Rantala on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.